

تبلیغ

از نگاه قرآن

سیده صدیقه حسینی / جامعه الهدی / مشهد

تبلیغ بر پایه حق باشد

کلام مبلغ باید حق باشد، زیرا دین بر حق نازل شده و حق گویی پیام همه ادیان است. شخصی از امام زین العابدین علیه السلام سؤال کرد که شرایع دین چیست؟ حضرت فرمود: سخن حق و حکم به عدالت و وفای به عهد و پیمان.
و وظیفه مسلمان گفتن حق است گرچه به ضررش باشد. امام کاظم علیه السلام می فرمایند: حق را بگو گرچه هلاک تو در آن باشد.^۱

تبلیغ پاک و دل‌بند باشد

کلام مبلغ باید پاک و دل‌بند باشد، چرا که راه خدا راه پاکی هاست و آن‌ها که به راه خدا هدایت شده‌اند جز سخن پاک نمی گویند: «وَقَدْ دُفِئَ إِلَى الْقَلْبِ مِنَ الْقَوْلِ وَقَدْ دُفِئَ إِلَى صِرَاطِ الْحَمِيدِ». مؤمنان به سخنان پاک و به راه خدای ستایش شده هدایت شدند.
این سخن پاک است که مورد رضایت خداوند واقع می‌شود و به سوی او بالا می‌رود. سخن انسان، هم چون بذر می‌روید و به درخت تبدیل می‌شود اما سخن پاک، درختی پاکیزه می‌گردد که ریشه محکم دارد و شاخه‌های آن سر به آسمان می‌کشد و در هر زمان به اذن خدا ثمر می‌دهد. ولی سخن پلید درختی بی‌ریشه است که هم چون علف هرزه از روی زمین می‌روید و هیچ قراری ندارد.

تبلیغ نیکو و شایسته باشد

الگوی مبلغ در قلم و سخن، قرآن کریم است زیرا که خداوند برای هدایت مردم نیکوترین سخن را فرستاد.
«اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ». رسول گرامیش نیز با چنین شیوه‌ای مردم را به سوی او می‌خواند. «وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا».
از نکات مهم سخن انتخاب الفاظ و جملات مناسب و زیباست استفاده کند تا گوش‌ها را از شنیدن بی‌رغبت نکند و فهم‌ها را به سخنی نیندازد که بنا به فرمایش حضرت علی علیه السلام این صفت بهترین کلام است.

از آنجا که مؤثر واقعی در هر کاری خداست و توفیق در هر عملی بستگی تمام به خواست او دارد، پس باید سخن با نام او آغاز شود که بدین ترتیب کلام پشتوانه الهی یافته و تأثیر مثبتی بر مردم خواهد داشت.
اولین دستوری که پیامبر صلی الله علیه و آله از جانب خداوند دریافت کرد این بود که پیام و سخنان را با نام خدا شروع کند.
«اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ».

تبلیغ متصل به وحی الهی باشد

کلام انسان، هیچ‌گاه خالی از اشتباه نیست مگر این که متصل به وحی الهی باشد. مبلغ باید به آنچه خدای تبارک و تعالی به رسول بزرگ وارش وحی نموده است تمسک جوید، که همان صراط مستقیم است و بگرنه خطر انحراف در پیش است.
«فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِي أُوحِيَ إِلَيْكَ إِنَّكَ عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ».^۲ ای رسول! به آنچه به تو وحی شده تمسک کن که تو بر راه راست هستی.
کلامی که به منبع وحی متصل باشد از هوی و هوس به دور است.
«وَمَا يَنْطَلِقُ غَيْرَ الْهَوَىٰ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ». رسول خدا از روی هوای نفس نمی‌گوید. سخن او چیزی جز وحی خدا نیست.

باید از به کار بردن کلمات دو پهلو که ممکن است معانی بدی از آن‌ها برداشت شود خودداری کرد زیرا ممکن است این گونه کلمات وسیله‌ای در دست دشمنان قرار گیرد و جامعه اسلامی را به استهزا گیرند.

تبلیغ مستدل و منطقی

قرآن کریم در آیات مختلف از مخالفان خود دلیل می‌خواهد. «قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ» ای پیامبر! بگو اگر راست می‌گویید برهان‌تان را بیاورید.

برهان‌طلبی اسلام نشان دهنده اهمیت آن است و استدالات منطقی و براهین علمی در سطوح مختلف برای مسایل گوناگون در آیات شریف قرآن فراوان به چشم می‌خورد. قرآن از مؤمنان می‌خواهد که سخنان‌شان محکم و استوار باشد. «وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا»^{۱۰}

تبلیغ مایه رشد و کمال باشد

سخن مبلغ باید سبب رشد انسان‌ها شده و آنان را به کمال خود نزدیک‌تر سازد. همان گونه که قرآن مردم را به راه خیر و صلاح هدایت می‌کند و رشد دهنده است. «این قرآن خلق را به راه خیر و صلاح هدایت می‌کند، بدین سبب ما به آن ایمان آورده و دیگر به خدای خود مشرک نخواهیم شد»^{۱۱}

مبلغ باید ببیند که آیا تبلیغ او به مردم رشد می‌دهد و آنان را عوض می‌کند یا نه و گرنه پر کردن ذهن مردم از اطلاعات، بدون رشد انسانی چندان مهم نیست.

جامع و متنوع باشد

سخن باید جامع باشد که نمونه‌ای از این جامعیت را در بیان لقمان به پرسش ملاحظه می‌کنیم: «ای فرزند عزیزم، نماز به پا دار و امر به معروف و نهی از منکر کن و در این کار از مردم نادان هرگونه آزار بینی صبر کن که این صبر و تحمل در راه هدایت خلق نشانه‌ای از عزم ثابت و همت بلند است و هرگز با تکبر از مردم روی مگردان و در زمین با غرور راه مرو»^{۱۲}

«نماز به پا دار» اشاره به مسایل عبادی است. «صبر پیشه کن» مسئله‌ای اخلاقی است. و «امر به معروف و نهی از منکر» اشاره به مسایل اجتماعی دارد.

نکته دیگر آن که سخن باید متنوع باشد تا سبب خستگی مخاطبان نشود. همراه بودن آن با داستان‌های پندآموز، شعر و نکات لطیف می‌تواند بر جذابیت آن بیفزاید.

تبلیغ صریح و قاطع باشد

همان گونه که پیامبران الهی و اولیای او در کوبیدن به موقع باطل مسامحه نکرده‌اند ما نیز به ایشان اقتدا کنیم و در این راه مصلحت اندیشی‌های بی‌مورد را کنار بگذاریم.

مبلغ باید از محافظه‌کاری و سازش‌کاری به دور بوده از چنان صلابتی برخوردار باشد که به هیچ وجه تقاضای مدهانه و سازش‌کاری از او نکنند. مبلغ نباید به خاطر مصالح و منافع شخصی و ترس از خدشه‌دار شدن اجتماعی و سیاسی‌اش از گفتن حق، چشم‌پوشی کرده و طبقه‌بندی‌های مردم، سخن بگوید و به اصطلاح، عوام زده شود. «وَلَا تَتَّبِعِ أَهْوَاءَهُمْ»^{۱۳} که در این صورت مردم رهبر او خواهند بود نه او رهبر مردم.

تبلیغ مناسب با مقتضای حال مخاطب باشد

از آن‌جا که میزان عقل و ایمان انسان‌ها تفاوت دارد، مبلغ باید با هر انسانی به اندازه عقل و ایمان او سخن بگوید و چیزی از او بخواهد که توان انجام آن را داشته باشد.

انسان‌های عالم و جاهل به مطالبی متفاوت نیاز دارند و با جاهل نباید با سیراهین و استدلال‌های فلسفی سخن گفت: «لَا تَحْدُثُوا الْجَاهِلَ بِالْحِكْمَةِ»^{۱۴}

تناسب سن و سخن

گاهی سخن، کلام حق است. ولی از افراد کم سن و سال قابل پذیرش نیست. مثل آن که طلبه جوان و مجرد در جلسه زنانه درباره ازدواج سخن بگوید. توجه به محتوا و محیط سن و سواد از اصول مهم تبلیغ است.

پی‌نوشت‌ها:

۱. خلق: ۱.
۲. زخرف: ۲۳.
۳. نجم: ۲۳.
۴. میزان الحکمه، ج ۵، ص ۵۰.
۵. بخارالانوار، ج ۲، ص ۷۹.
۶. حج: ۲۴.
۷. زمر: ۲۳.
۸. بقره: ۸۳.
۹. بقره: ۱۱۱.
۱۰. احزاب: ۷۰.
۱۱. جن: ۲.
۱۲. لقمان: ۱۷ و ۱۸.
۱۳. مائده: ۴۸.
۱۴. ترجمه اصول کافی، ج ۲، ص ۴۲.